

Piispainkokouksen selonteko avioliittolain muutoksen johdosta

[Pöytäkirjatarkistamaton versio, hyväksytty 31.8.2016]

Eduskunta hyväksyi 28.11.2014 muutoksen avioliittolakiin, jonka myötä avioliittolaki koskee ”kahta henkilöä” eikä enää vain ”naista ja miestä” (1:1§, 1 mom). Muutoksen tullessa voimaan 1.3.2017 avioliittoon voidaan vihkiä myös samaa sukupuolta olevat parit.

Yhteiskunnallisen avioliittokäsityksen muutos asettaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uuteen tilanteeseen. Se on osa pitkää keskustelua, joka koskee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa kirkossa ja yhteiskunnassa. Lain muutokseen kytkeytyy myös vihkimiseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä.

Muutokseen tähdänneessä kansalaisaloitteessa ja sitä käsitelleessä eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä (14/2014 vp) korostettiin, että lainmuutoksella ei puututa kirkkojen eikä uskonnollisten yhdyskuntien oikeuteen toimittaa avioliittoon vihkimisiä ja määrätä itse näiden ehdoista sekä muodoista.

Kirkolliskokous päätti 5.11.2015 yleisvaliokunnan mietinnön 3/2015 perusteella ”pyytää piispainkokousta antamaan seurakuntia ja papistoa varten selonteon kirkolliskokouksen ja piispainkokouksen aikaisempiin lausuntoihin perustuvasta avioliittokäsityksestä, kaikkien ihmisten luovuttamattomasta ihmisarvosta ja papin velvollisuuksista”.

Ihmisarvo kuuluu kaikille

Luterilainen kirkko perustaa eettisen opetuksensa ihmisarvon ja lähimmäisenrakkauden periaatteille. Jumalan luomana jokaisella ihmisellä on ainutlaatuinen ja kumoamaton ihmisarvo. Jeesuksen sanat ja teot antavat mallin siitä, miten tulee rakastaa, palvella ja kohdella kunnioittavasti jokaista ihmistä. Omasta uskostaan käsin kirkko puolustaa jokaisen ihmisen arvoa ja liittyy ihmisoikeuksiin, jotka ovat modernin kansainvälisen oikeuden keskiössä.

Viime aikoina ihmisoikeuskeskusteluun on uudella tavalla noussut erilaisia seksuaalisuuteen ja perheeseen liittyviä kysymyksiä. Luterilainen kirkko haluaa omalta osaltaan palvella ja tukea ihmisiä näiden kysymysten käsittelyssä. Samalla kirkossa tunnustetaan, ettei kirkko ole aina tähän kyennyt rakentavalla tavalla. Sen sanat ja teot ovat myös synnyttäneet kokemusta torjunnasta ja kunnioituksen puuttumisesta.

Seksuaalisuuteen, perheeseen ja parisuhteeseen liittyvät kysymykset koskettavat ihmistä syvältä sekä elämää kannattelevana että haavoittavana tekijänä. Kumppanin löytäminen, parisuhteen ja perheen ilot ja haasteet sekä toiveiden tai ihanteiden mukaisen perheen rakentamisen kysymykset koskevat kaikkia – yhtä lailla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuin muita.

Vaihtelevien elämäntilanteiden keskellä kirkko haluaa tukea ihmisiä ja julistaa hyvää sanomaa pyhästä Jumalasta, jonka edessä kaikki ovat syntisiä ja jonka armoa kaikki tarvitsevat (Room. 3:22–24). Jokainen ihminen on Jumalan kuva (1 Moos. 1:27) riippumatta iästä, alkuperästä, kielestä, kansalaisuudesta, uskonnosta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai perhemuodosta. Ihmisarvo ei ole myöskään riippuvainen sosiaalisesta hyväksymisestä, taloudellisesta hyödyllisyydestä, menestyksestä tai saavutuksista.

Kirkossa on tilaa erilaisille perheille, yksineläville, leskille, eronneille sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville. Kristuksessa kaikki ovat yhdenvertaisia (Gal. 3:26–28) ja kutsutut pitämään toista parempana kuin itseään (Fil. 2:3). Erilaisten vähemmistöjen karsastaminen tai poissulkeminen on vastoin lähimmäisenrakkauden periaatetta.

Moniarvoisessa yhteiskunnassa elää rinnakkain erilaisia vakaumuksia ja käsityksiä hyvästä elämästä. Ne voivat synnyttää mielipide-eroja, mutta näiden kanssa on kyettävä elämään yhdessä. Tärkeää on, että kukaan ei tule leimatuksi tai eristetyksi, vaan jokaisen oikeutta toimia omantuntonsa pohjalta kunnioitetaan.

Omantunnon vapaus merkitsee myös sitä, että kunnioitamme toinen toistemme elämänvalintoja, silloinkin kun itse emme niitä ymmärrä. Tähän kuuluu luottamus siihen, että toisen hyvät aikomukset ovat vilpittömiä. Itse kunkin elämänvalintojen ja henkilökohtaisten ratkaisujen takana on aina tekijöitä, joista muut eivät tiedä ja jotka vain Jumala tuntee. Uusi testamentti kehottaa kristittyjä välttämään toisten tuomitsemista (Luuk. 6:37–38; 1 Kor. 4:5; Jaak. 4:11–12).

Kirkon jäsenenä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kohtaavat erilaista suhtautumista. Kirkon jäsenistä osa katsoo, että samaa sukupuolta olevien suhteet eivät sovi yhteen kristillisen ihmiskäsityksen kanssa, vaikka he hyväksyvät homoseksuaalit ihmisinä. Toiset näkevät, että homoseksuaalien hyväksyminen kirkossa edellyttää myös heidän parisuhteittensa hyväksymistä. On myös niitä, joilla ei ole asiasta vahvaa mielipidettä. Olennaista on, että eri tavoin ajattelevat pyrkivät asettumaan toistensa asemaan ja kuuntelemaan toisiaan Jeesuksen opettaman kultaisen säännön hengessä.

Näkökulmia avioliiton historiaan

Avioliittoa koskevaa pohdintaa auttaa, jos oman ajan keskustelut ja muutokset asetetaan pidempään historialliseen jatkumoon.

Ensiksikin avioliittoon ja parisuhteeseen liittyvät näkemykset ja käytännöt vaihtelevat huomattavasti kulttuurista ja aikakaudesta toiseen. Maailman kulttuureissa esiintyy monina muunnelmina ajatus miehen ja naisen avioliitosta. Vaihtelun piiriin mahtuu yksiavioisia ja moniavioisia järjestelmiä. Myös siitä on erilaisia käsityksiä, miten avioliitto solmitaan ja kenen kanssa ylipäätään voi mennä naimisiin.

Moninaisuus ilmenee myös Raamatun kaanonissa. Vanhan testamentin vanhimmissa kertomuksissa näyttäytyy muinaisessa Lähi-idässä vallinnut tapakulttuuri, jossa miehellä saattoi olla useampi vaimo ja jossa erilaisten järjestelyjen päämääränä oli jälkeläisten saaminen ja kasvattaminen.

Uudessa testamentissa asetetaan ihanteeksi yksiavioisuus (Matt. 19:1–12). Varhaisten kristittyjen yksiavioisuuden ihanne nousi juutalaisesta perinteestä ja sopi yhteen aikakauden roomalaisen avioliittokäsityksen kanssa. Tämä vahvisti ajattelutapaa, jonka mukaan miehen ja naisen välinen yksiavioisuus perustuu luonnollisen lakiin. Samalla kristityt hylkäsivät joitakin antiikin käytäntöjä kuten sivuvaimojen pitämisen.

Uusi testamentti kuvaa miehen ja naisen avioliittoa myönteisessä valossa. Sitä verrataan Kristuksen ja seurakunnan väliseen rakkauteen (Ef. 5:21–33). Torjutuiksi tulivat tällöin ne myöhäisantiikin

virtaukset, jotka pyrkivät näkemään seksuaalisuuden ja avioliiton pahana (1 Tim. 4:1–5). Uudessa testamentissa voidaan havaita myös oman aikansa ajattelutapoja esimerkiksi liittyen miehen ja naisen suhteeseen.

Uudesta testamentista löytyy myös kohtia, joissa avioliitto ymmärretään tähän katoavaan aikakauteen kuuluvaksi ilmiöksi. Kristillinen luostariperinne rakentuu tällaisten avioliiton ja Jumalan valtakunnan jännitteisyyttä korostavien kohtien varaan. (Ks. esim. Luuk. 20:34–36; 1 Kor. 7.)

Toinen avioliiton historiallisesta tarkastelusta ilmenevä seikka on, että vaihteleviksi osoittautuvia avioliittokäsityksiä yhdistää niiden liittyminen miehen ja naisen väliseen seksuaalisuuteen. Usein avioliitto yhdistetään kertomuksiin maailman synnystä. Tällöin miehen ja naisen välisen seksuaalisuuden nähdään punoutuvan luomakunnan rakenteisiin ja symboloivan todellisuuden perimmäistä olemusta. Miehen ja naisen välinen seksuaalinen suhde poikkeaa kaikista muista suhteista siten, että vain siitä voi syntyä yhteisiä biologisia lapsia. Sen johdosta naisen ja miehen välistä suhdetta on säädelty monin tavoin.

Edellä kuvatusta ajattelutavasta on viitteitä myös Raamatussa. Ensimmäisessä luomiskertomuksessa ihminen luodaan ”mieheksi ja naiseksi” ja heille annetaan tehtäväksi lisääntyä ja täyttää maa (1 Moos. 1:27–28). Toinen luomiskertomus kuvaa seksuaalisuuden alkuperää siitä käsin, miten nainen luotiin miehen kumppaniksi (1 Moos. 2:21–25).

Traditionaalisissa kulttuureissa tunnetaan myös samaa sukupuolta olevien välisiä suhteita. Silloin kun tällaiset suhteet on hyväksytty, ne ovat yleensä liittyneet määrättyihin elämänvaiheisiin tai rooleihin.

Raamatun tekstit suhtautuvat homoseksuaalisuuteen laajemmassa uskontotieteellisessä vertailussa varsin kielteisesti. Tutkijoilla on eriäviä mielipiteitä siitä, miksi näin on ja millaista homoseksuaalisuutta tällöin tarkoitetaan. Keskeinen kysymys on, voiko Raamatun synty-ympäristössä esiintyneitä homoeroottisia ilmiöitä verrata sellaisiin pitkäkestoisiin, tasavertaisiin parisuhteisiin, joita toteutetaan nykyisissä rekisteröidyissä parisuhteissa tai samaa sukupuolta olevien avioliitoissa.

Kulttuuriantropologisen monimuotoisuuden keskellä voidaan hahmottaa yleislinja: traditionaalisissa kulttuureissa vallitsee *uskonnollis-symbolinen avioliittokäsitys*, jossa on ollut hallitsevana käsitys avioliitosta miehen ja naisen välisenä sekä osana laajempaa perhesiteiden sekä suvun jatkamisen kokonaisuutta.

Länsimaisen avioliiton historia on kulkenut sosiaalisesti säädelystä ja jopa taloudelliseksi suhteeksi mielletystä heteroseksuaalisesta avioliitosta kohti käsitystä, jonka mukaan avioliiton solmivat kaksi aikuista, jotka rakastavat toisiaan ja tahtovat sitoutua toisiinsa. Tämä merkitsee, että vallitsevaksi kannaksi on noussut *sopimukseen perustuva avioliittokäsitys*. Jotkut tutkijat jäljittävät tällaisen modernin avioliittokäsityksen aatehistoriallisesti valistukseen, jonka myötä alettiin purkaa avioliittoon perinteisesti liitettyjä uskonnollisia merkityksiä.

Toisaalta länsimaisessa perinteessä on ennenkin korostettu avioituvien omaa suostumusta avioliittoon. Keskiajan kirkollisessa laissa vallitsi periaate, jonka mukaan aviopuolisoiden keskinäinen suostumus tekee avioliiton. Tällä haluttiin vahvistaa puolisoitten sitoutumista ja välttää, että ketään pakotettaisiin avioliittoon esimerkiksi perheiden keskinäisellä sopimuksella. Tästä syystä kysymykset molemmille

puolisoille ovat tulleet osaksi vihkikaavaa. Lisäksi avioliittoa ovat määrittäneet monet erilaiset uskonnolliset, luonnonoikeudelliset ja sosiaaliset reunaehdot. Näihin on kuulunut avioituvien sukupuoli.

Länsimaisen avioliittolainsäädännön kehitys on näin ollen heijastellut näkemystä, jonka mukaan yhteiskunnan ei tule puuttua avioliiton solmimiseen ja mahdolliseen purkamiseen enempää kuin on välttämätöntä. Lainsäädännön tehtäväksi on jäänyt lähinnä lähisukulaisten välisten avioliittojen sekä kaksinnaimisen estäminen ja lasten sekä taloudellisesti heikommassa asemassa olevan puolison edun varmistaminen erotilanteessa. Tämän kehityksen seurauksena on syntynyt käsitys avioliittoinstituutiosta, joka voi muovautua historiallisten muutosten myötä.

Perinteinen uskonnollis-symbolinen avioliittokäsitys sisällyttää avioliiton määritelmään miehen ja naisen sukupuolisen erilaisuuden. Sukupuolinen yhteys saa vahvoja symbolisia ja jopa sakramentaalisia merkityksiä. Moderni avioliittokäsitys painottuu sen sijaan yksilöiden keskinäiseen sopimiseen. Kun lisäksi homoseksuaalisuutta koskeva tieto ja käsitykset ovat muuttuneet, on katsottu, että avioituvien sukupuolella ei ole merkitystä vaan olennaisemmaksi nousee heidän keskinäinen rakkautensa, jota avioliittoon vihkimisellä halutaan tukea.

Samaa sukupuolta olevien avioliitto tuli ensimmäisenä mahdolliseksi Hollannissa vuonna 2001. Tämän jälkeen eräät Euroopan ja Amerikan maat ovat muuttaneet avioliittolakejaan. Suomessa 1.3.2017 voimaan tuleva avioliittolain muutos on osa tätä kehitystä.

Luterilaisen reformaation korostuksia avioliitosta

Luterilaiset reformaattorit kirjoittivat runsaasti avioliitosta omassa kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessaan. He liittyivät kristilliseen traditioon, jonka mukaan naisen ja miehen välinen avioliitto on Jumalan asettama elämänmuoto. Samalla he korostivat avioliiton yhteiskunnallista ja yleisinhimillistä luonnetta.

Luterilaisten tunnustustekstien mukaan avioliitto perustuu Jumalan asetukseen (1 Moos. 2:24), jonka Jeesus vahvisti. Sitä kutsutaan pyhäksi, hengelliseksi säädyksi ja jumalalliseksi instituutioksi. Avioliiton katsotaan perustuvan luonnonoikeuteen: valtio tai kirkko ei ole ”luonut” avioliittoa, vaan se on olemassa ennen valtiota ja tunnetaan kaikkien kansojen keskuudessa – myös kristikunnan ulkopuolella. Sen solmimiseen tarvitaan sekä miehen että naisen vapaa suostumus.

Tunnustuskirjojen mukaan avioliitolla on monia tarkoituksia. Perimmäinen tarkoitus on puolisoitten välisen siteen vahvistaminen sekä uuden elämän synnyttäminen ja kasvattaminen:

Jo alussa Jumala on asettanut avioliiton kaiken muun edelle ja luonut miehen ja vaimon erilaisiksi juuri avioliittoa varten, ei haureuteen, vaan pysymään yhdessä, olemaan hedelmällisiä, synnyttämään, ruokkimaan ja kasvattamaan lapsia Jumalan kunniaksi. Siksi Jumala on siunannut avioliittoa mitä runsaimmin, enemmän kuin mitään muuta säätyä. (Iso Katekismus, I, 207.)

Uuden testamentin pohjalta (1. Kor. 7:2) reformaattorit näkivät avioliiton myös ”lääkkeenä syntiä vastaan”: uskollisuuteen ja sitoutumiseen perustuva avioliitto antaa seksuaalisuuden toteuttamiselle hyväksyttävän kehyksen. Luther piti seksuaalisuutta luonnollisena osana avioliittoa. Seksuaalinen

yhdyselämä vahvistaa aviokumppaneiden keskinäistä kiintymystä, ehkäisee uskottomuutta ja tukee avioliiton elinikäisyyttä, mikä palvelee myös lasten etua.

Reformaattorit korostivat avioliittoa kristillisen uskon ja rakkauden kouluna. Jotta rakkaus voisi säilyä yhteisessä kodissa, puolisoiden tulee vaalia keskinäistä yhteyttään, kunnioittaa toista, joustaa omista oikeuksistaan, kasvattaa yhdessä lapsia ja opetella anteeksiantoa. Reformaattorit olivat tietoisia puolisoiden välisestä tunne-elämän ongelmista ja toimivat sovittelijoina eräissä avioriiidoissa.

Luterilaiset arvostelivat aikansa katolista kirkkoa avioliiton merkityksen vähättelystä. Keskiajalla luostarikutsumusta pidettiin hengellisesti arvokkaampana avioliittoon verrattuna. Vastoin tätä korostusta luterilaiset katsoivat, että Raamattu mainitsee avioliiton Jumalan asettamana ”todellisena hengellisenä säätyinä” mutta luostarilupauksia se ei tunne. Tähän liittyy Lutherin kuuluisa toteamus, jonka mukaan Jumala ja hänen enkelinsä iloitsevat taivaassa nähdessään perheensä pesevän lapsen kapaloita, vaikka muu maailma pilkkaisi ja pitäisi vaihtoa halpa-arvoisena.

Tämän seurauksena luterilaiset arvostelivat varhaiskeskiajalla omaksuttua pappien pakollista selibaattia. Avioliitto sallittiin myös papeille, koska ”asiasta on Jumalan käsky, kirkon vanha käytäntö tunnetaan, ja pidättyvyyden laiminlyöminen aiheuttaa paljon häväistystä...” (Augsburgin tunnustus XXIII, 18).

Avioliitosta ei haluttu tehdä oikean hengellisyyden tai ihmisen arvon mittaria. Myös naimattomuutta pidettiin Jumalan antamana kutsumuksena. Sen katsottiin sopivan harvoille ja edellyttävän erityistä armolahjaa.

Luterilaisten tunnustuskirjojen mukaan avioliittoa ei tule rinnastaa kasteen ja ehtoollisen sakramentteihin, koska se ei välitä syntien anteeksiantamista. Tämän johdosta sitä ei sanota sakramentiksi. Toisaalta miehen ja naisen välinen avioliitto perustuu Jumalan käskyyn ja sitä koskevat monet lupaukset. Siksi näkemys, jonka mukaan reformaatio halusi sekularisoida avioliiton tekemällä siitä ”vain maallisen säädyn”, ei anna historiallisesti oikeaa kuvaa luterilaisesta avioliittokäsityksestä.

Vaikka luterilaiset reformaattorit eivät kutsuneet avioliittoa sakramentiksi, he näkivät avioliitossa vahvoja hengellisiä ulottuvuuksia. Parhaimmillaan aviorakkaus voi heijastaa Kristuksen ja seurakunnan suhdetta. Efesolaiskirjeen 5. luvun pohjalta Wittenbergissä käytetyssä vihkikaavassa lausuttiin: ”Mies, tässä on vaimosi, rakasta häntä niin kuin Kristus on rakastanut seurakuntaa. Vaimo, tässä on miehesi, rakasta häntä niin kuin seurakunta on rakastanut Kristusta.”

Luterilaiset halusivat siirtää avioliiton solmimiseen, purkamiseen ja perimyskaareen liittyviä oikeudellisia asioita kirkolta yhteiskunnan säädettäväksi. Luther korosti siksi tunnustuskirjoihin liitetystä kirjasesta *Avioliittoon vihkiminen: Opas tavallisille papeille* sitä, miten avioliiton muodot vaihtelevat alueittain:

Maassa maan tavalla, sanoo sananlasku. Koska häät ja avioliitto kuuluvat yhteiskunnallisen järjestyksen piiriin, ei siis ole meidän pappien ja kirkon työntekijöiden asia antaa niistä säädöksiä ja määräyksiä. Jokainen kaupunki ja maa noudattakoon omaa käytäntöään ja totuttuja tapoja. [---] Antaa ruhtinaan ja raadin järjestää semmoiset asiat, kuten haluavat — minulle ne eivät kuulu. Mutta jos meitä pyydetään siunaamaan morsiuspari, rukoilemaan sen puolesta, tai

vaikka vihkimäänkin se — kirkon edessä tai kirkossa — on velvollisuutemme tehdä, mitä pyydetään.

Toisaalta katsottiin, että kristillinen usko antaa naisen ja miehen avioliitolle erityisen hengellisen sisällön, joka ylittää lainsäädäntöön ja luonnolliseen järkeen perustuvan käsityksen avioliitosta.

Reformaattoreiden mukaan usko auttaa puolisoita näkemään avioliiton Jumalan asettamana elämänmuotona ja pitämään kumppania Jumalan antamana lahjana. Lasten synnyttäminen ja kasvattaminen yhdessä ovat vastausta Jumalan antamaan kutsumustehtävään. Usko auttaa myös kantamaan ristiä: taloudelliset vaikeudet, sairaudet, lapsettomuus tai muut yhteisen elämän vastoinkäymiset johtavat turvautumaan Jumalaan ja pyytämään hänen apuaan.

Vaikka maallinen lainsäädäntö sallisi avioeron määrätyin perustein, kristittyjen tulisi Lutherin mukaan välttää käyttämästä tätä oikeutta niin pitkälle kuin mahdollista. Kristittyjen aviopuolisoiden tulisi pyrkiä kärsimään toistensa heikkouksia, etsimään sopua ja antamaan anteeksi, jopa silloin kun kyse on uskottomuudesta.

Luterilaisen reformaation avioliittoa koskevat korostukset ilmenevät tiivistetysti rukouksessa, joka kuuluu Martti Lutherin muokkaamaan *Avioliittoon vihkimisen kaavaan*:

Herra Jumala, sinä joka olet luonut miehen ja naisen ja säätänyt, että heidän on solmittava avioliitto, sinä joka siunaat heitä antamalla kohdun hedelmää ja annat avioliiton kuvata rakkaan Poikasi Jeesuksen Kristuksen ja kirkon, hänen morsiamensa, välisen rakkauden salaisuutta, me rukoilemme sinua, että pohjattomassa hyvydessäsi estäisit tämän luomuksesi, säädöksesi ja siunauksesi vääristymästä ja turmeltumasta ja että armossasi varjelisit sen keskuudessamme Jeesuksen Kristuksen, meidän Herramme kautta.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nykyinen avioliitto-opetus

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon avioliitto-opetus on seurannut avioliittokäsityksessään reformaatiossa muotoutunutta peruslinjaa. Kirkon opetuksessa ja käytännöissä on tapahtunut muutoksia, esimerkiksi suhtautumisessa avioliiton esteisiin, aviopuolisoiden keskinäiseen asemaan, avioeroon ja eronneiden uudelleen vihkimiseen. Muutoksista huolimatta avioliitto on nähty miehen ja naisen välisenä. Seuraavassa nostetaan esiin muutamin esimerkein, miten kirkko on ilmaissut avioliittokäsitystään.

Vuonna 1999 hyväksytyyn *Katekismuksen* mukaan miehen ja naisen välinen seksuaalisuus nähdään osana Jumalan hyvää luomistyötä: ”Jumala on luonut ihmiset miehiksi ja naisiksi. Seksuaalisuus on osa Jumalan luomistyötä. Sen tarkoitus on palvella miehen ja naisen välisen suhteen syntymistä ja säilymistä. Aviosuhteessa voimme tuottaa toiselle iloa, oppia palvelevaa rakkautta ja kasvattaa uutta sukupolvea.”

Piispaainkokouksen kirkolliskokoukselle laatiman selvityksen *Parisuhdelain seuraukset kirkolle* (2010, 128–129) johtopäätöksissä todettiin, että ihmisyyttä ja seksuaalisuutta koskevan kirkon opetuksen klassinen perusta on siinä vakaumuksessa, että Jumala on luonut ihmisen mieheksi ja naiseksi ja asettanut avioliiton. Sitoutumiseen ja kunnioitukseen perustuva avioliitto luo turvallisuuden kasvuympäristön puolisoitten väliselle seksuaalielämälle ja lasten kehitykselle. Kirkollisessa

vihkimisessä avioliiton osapuolina ovat nainen ja mies. Piispainkokous katsoi myös, että avioliiton laajentaminen siten, että kumppanien sukupuolella tai lukumäärällä ei ole merkitystä, poikkeaa siitä ihmiskäsityksestä, jonka pohjalta avioliitto on perinteisesti ymmärretty kirkon hengellisessä elämässä ja yhteiskunnallisessa lainsäädännössä. Aviokumppaneina nainen ja mies ovat tasavertaisia ja toisiaan täydentäviä. Molempien puolisoitten velvollisuuksiin kuuluvat kunnioitus, sitoutuminen, huolenpito ja aviouskollisuus. Tällainen liitto palvelee parhaiten uuden elämän syntymistä. Sitä tukemalla suojellaan lasten kasvua ja edistetään koko ihmisyhteisön hyvinvointia.

Kirkolliskokouksen perustevaliokunta ilmaisi avioliitto-opetusta korostaen avioliittoa miehen ja naisen välisenä piispainkokouksen selvityksestä antamassaan mietinnössä 4/2010 (s. 5):

Perustevaliokunta pitää lähtökohtanaan Raamatussa ja kirkon tunnustuskirjoissa ilmaistua avioliittokäsitystä. Kirkon uskon mukaan avioliitto on Jumalan luomistyössä asettama yhden miehen ja yhden naisen liitto. Käsitys perustuu Raamatun alkukertomuksille (1. Moos. 1:27–28; 2:18–25) ja Jeesuksen vahvistukselle evankeliumeissa (Matt. 19:4–6; Mark. 10:6–9). Miehen ja naisen välinen avioliitto ja siinä toteutuva rakkaus ovat Raamatussa ja kirkon perinteessä myös Kristuksen ja kirkon välisen rakkaussuhteen kuva (Ef. 5:25–31). Samalla katsotaan, että avioliiton ulkopuoliset suhteet (1. Kor. 6:12–20) ja moniavioisuus (1. Kor. 7:2, 1. Tim. 3:2) ovat ristiriidassa miehen ja vaimon välisen aviorakkauden kanssa. Raamattu kutsuu mieheksi ja naiseksi luotua ihmistä Jumalan kuvaksi (1. Moos. 1:27): ”Ja Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät.”

Perustevaliokunnan mietintö 4/2010 laadittiin tietoisena tuolloin eduskunnassa vireillä olleeseen aloitteeseen avioliittolain laajentamisesta samaa sukupuolta oleviin pareihin (s. 6): ”Viimeaikaisessa keskustelussa on esitetty ehdotus ns. sukupuolineutraalista avioliittolaista. Perustevaliokunta katsoo, ettei kirkko voi tältä osin muuttaa omaa avioliittokäsitystään, joka kuuluu sen uskonkäsitykseen ja ihmiskuvaan.”

Tärkeä teologinen periaate on, että jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimitusten rukoukset ja muut liturgiset elementit ilmaisevat kirkon yhteistä uskoa. Siksi kirkkokäsikirjan avioliiton solmimista koskevat kaavat heijastavat kirkon avioliittokäsitystä. Vaikka jotkut valinnaisista lukukappaleista ja rukouksista eivät sisällä viittauksia vihittävien sukupuoleen, kaavojen sanavalinnat ja yleinen luonne kuvaavat avioliiton miehen ja naisen väliseksi.

Uusi tilanne syntyy, kun yhteiskunnallinen käsitys avioliitosta laajentuu samaa sukupuolta oleviin pariskuntiin. Jotkut luterilaiset kirkot – kuten esimerkiksi pohjoismaiset sisarkirkot – ovatkin muuttaneet avioliitto-opetustansa niin, että myös samaa sukupuolta parit voivat tulla vihityiksi tai siunatuksi kirkossa. Useimmat luterilaiset kirkot ovat pitäytyneet perinteisessä kannassa. Vaikka kysymys samaa sukupuolta olevien avioliitoista jakaa luterilaisia, kirkkomme pitää tärkeänä yhteyden säilyttämistä kaikkien kanssa.

Avioliittolain muuttuessa 1.3.2017 haasteeksi muodostuu, miten yhdistää luterilainen avioliittokäsitys ja pastoraalinen sekä kunnioittava suhtautuminen samaa sukupuolta oleviin pariskuntiin. Keskustelussa on esitetty vaihtoehtoina lähinnä a) säilyttää nykyinen käytäntö vihkiä eri sukupuolta olevia pareja, b) laajentaa vihkimiset myös samaa sukupuolta oleviin pareihin tai c) luopua kokonaan vihkiä oikeudesta. Viimeksi mainittu johtaisi keskusteluun siitä, siunataanko avioliittoja – ja jos, niin millaisia avioliittoja.

Kirkollinen vihkiminen

Papin oikeuksia ja velvollisuuksia avioliittoon vihkimisessä säätelevät avioliittolaki sekä kirkkolainsäädäntöön perustuvat säännökset, määräykset ja ohjeet.

Avioliittolain 14 §:n mukaan vihkiminen voidaan toimittaa joko kirkollisena vihkimisenä tai siviilivihkimisenä. Molemmissa vaaditaan, että vihittävien tulee olla samanaikaisesti läsnä ja vastattava kysymyksiin myöntävästi.

Avioliittolain 17 §:n mukaan kirkollisen vihkimisen ”saa toimittaa 1) evankelis-luterilaisessa ja ortodoksisessa kirkossa pappi; sekä 2) rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa se, jolla on vihkimisoikeudesta annetun lain mukainen vihkimisoikeus”. Muotoilu osoittaa, että uskonnollisille yhdyskunnille on annettu oikeus vihkiä, ei säädetty velvollisuutta siihen.

Avioliittolain 16 § antaa uskonnollisille yhdyskunnille oikeuden määrätä vihkimiseen liittyvistä muista ehdoista ja muodoista. Käytännössä nämä nousevat kirkollisia vihkimisiä toimittavan kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan omasta tunnuksesta ja perinteestä.

Myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon omassa järjestyksessä säädetään, että vihkimisen toimittaa pappi (KJ 2:18). Papin kuuluu toimittaa kirkollinen vihkiminen evankelis-luterilaisessa kirkossa sen antamien määräysten mukaisesti.

Kun eduskunta päätti muuttaa avioliittolain koskemaan myös samaa sukupuolta olevien parisuhteita, kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien itsemääräämisoikeuteen ei haluttu puuttua. Lakivaliokunnan näkemyksen (14/2014 vp) mukaan, ”jos kansalaisaloitteessa ehdotetut lainmuutokset hyväksyttäisiin, uskonnollisille yhdyskunnille ei syntyisi oikeudellista velvoitetta muuttaa vihkimiskäytäntöjään”.

Avioliittolain muutos asettaa uuteen tilanteeseen kaikki kirkot ja uskonnolliset yhdyskunnat, jotka toimittavat kirkollisia avioliittoon vihkimisiä. Näillä kirkoilla ja uskonnollisilla yhdyskunnilla ei ole kuitenkaan oikeudellista velvoitetta muuttaa omia käytäntöjään, elleivät ne itse niin pääätä oman traditionsa ja päätöksentekojärjestelmänsä pohjalta.

Kirkon omat määräykset avioliittoon vihkimisestä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vihkimistä koskevat määräykset sisältyvät kirkkojärjestykseen ja kirkkokäsikirjaan: ”Jumalanpalveluksista, sakramenteista ja kirkollisista toimituksista määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa.” (KL 4:2, 1 mom). Kirkkolaissa rinnakkain mainitut kirkkojärjestys ja kirkkokäsikirja muodostavat yhdessä kirkollista vihkimistä koskevan säännösten. Molemmat ovat kirkolliskokouksen määränemistöllä hyväksymiä ja vain kirkolliskokous voi niitä muuttaa.

Kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa määrätään myös avioliiton siunaamisesta, joka on liturgisesti vaihtoehtoinen toimitus kirkolliselle vihkimiselle. Siinä siunataan sellainen avioliitto, joka ”on solmittu muussa kuin evankelis-luterilaisen kirkon käyttämässä järjestyksessä” (KJ 2:20).

Piispainkokouksen tehtäviin kuuluu tarkempien ohjeiden antaminen kirkollisista toimituksista (KL 21:2, 5b). Tällaisiin ohjeisiin lukeutuvat esimerkiksi *Sinä olet kansani: Kirkollisten toimitusten opas* (2005) ja *Kohti pyhää: Uskontojen kohtaaminen kirkollisissa toimituksissa* (2013), joissa annetaan

soveltamisohjeita avioliiton solmimiseen liittyviin toimituksiin. Lisäksi tuomiokapitulini tulee tarvittaessa antaa täydentäviä ohjeita (KL 4:2, 1 mom). Tuomiokapitulilla tai piispainkokouksella ei ole kuitenkaan toimivaltaa antaa sovellusohjeita yli sen, mitä on säädetty kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa.

Kirkkojärjestyksen mukaan kirkolliset toimitukset on suoritettava kirkkokäsikirjan mukaan (KJ 2:1) ja niissä käytettävien kirjojen on oltava tunnustuksen mukaisia (KJ 1:2). Avioliittoon vihkimisestä todetaan lisäksi erikseen, että kihlakumppanit tulee vihkiä kirkollisesti avioliittoon ”kirkkokäsikirjassa määrättyllä tavalla” (KJ 2:18).

Kirkkokäsikirjaan sisältyy kolme kaavaa: avioliittoon vihkiminen, avioliiton siunaaminen sekä morsiusmessu. Teologisesti vihkiminen ja siunaaminen ovat pitkälti sama asia. Niiden välinen ero on lähinnä oikeudellinen: vihkiminen sisältää avioliittolaissa mainitut oikeusvaikutukset. Morsiusmessu on vihkiminen, johon sisältyy ehtoollisen vietto.

Kirkkokäsikirjaan sisältyvän avioliittoon vihkimisen kaavan ingressistä, kysymyksistä, rukouksista, lukukappaleista ja muista osista käy ilmi, että avioliittoon vihkimisen kaava on laadittu miehen ja naisen avioliittoon vihkimistä varten. Sanamuotojen mukaan kihlakumppaneina ovat ”morsian ja sulhanen” (avioliittoon vihkimisen kaava) ja ”mies ja nainen” (avioliittoon siunaamisen kaava). Sama koskee kirkkokäsikirjassa olevaa morsiusmessun kaavaa.

Avioliittoon vihkimisen kaavan sanamuodoltaan sidotuissa kysymyksissä kysytään ensiksi sulhaselta, ”tahdotko ottaa NN:n aviovaimoksesi”. Tämän jälkeen kysytään morsiamelta, ”tahdotko ottaa NN:n aviomieheksesi”. Vihittävien sukupuolet käyvät ilmi myös ruotsinkielisestä käsikirjasta, jossa käytetään kysymysten yhteydessä sanoja ”honom” (mask.) ja ”henne” (fem.).

Piispainkokous katsoi vuonna 2010 antamassaan rekisteröityjä parisuhteita koskevassa selvityksessä, että kirkolliskokous on tarkoittanut avioliittoon siunaamisen kaavan miehen ja naisen välisen avioliiton siunaamista varten: ”Otsikossa, ingressissä ja kaavan yksityiskohdissa käy ilmi, että toimituksen hyväksyjä on tarkoittanut sen miehen ja naisen välisen avioliiton siunaamiseen” (s. 120). Kirkkokäsikirjan liturginen aineisto ja ohjeet on laadittu niin, että ne heijastavat voimassa olevan katekismuksen avioliittokäsitystä. Siksi kaavaa ei voida ilman kirkolliskokouksen erillistä päätöstä käyttää esimerkiksi samaa sukupuolta olevien liittojen siunaamiseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että 1.3.2017 voimaan astuva avioliittolain muutos ei vaikuta papin oikeuteen vihkiä kirkolliseen avioliittoon. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa avioliittoon vihkimisestä määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa. Papin vihkiessä kirkolliseen avioliittoon hänen velvollisuutenaan on toimittaa vihkiminen näiden määräysten mukaan. Tämä koskee myös avioliittoon siunaamista.

Näkökohtia samaa sukupuolta olevien avioparien palvelemiseen

Piispainkokous antoi helmikuussa 2011 ohjeen, miten tulee toimia, kun parisuhteensa rekisteröineet lähestyvät kirkkoa ja pyytävät rukoilemaan puolestaan. *Pastoraalinen ohje vapaamuotoisesta rukouksesta parisuhteensa rekisteröineiden kanssa ja heidän puolestaan* perustui laajaan selvitystyöhön, jonka pohjalta kirkolliskokous pyysi marraskuussa 2010 piispainkokousta laatimaan asiaa koskevan ohjeen.

Ohje annettiin tietoisena siitä, että laki rekisteröidyistä parisuhteista saattaa jäädä väliaikaiseksi ja että avioliittolaki tullaan muuttamaan, niin että se koskee myös samaa sukupuolta olevia pareja. Näin tapahtuukin avioliittolain muutosten tullessa voimaan, jolloin laki rekisteröidystä parisuhteesta kumotaan. Parisuhteensa rekisteröineet parit voivat yhteisellä ilmoituksella muuttaa rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi.

Avioliittolain muutoksen jälkeen pappin tai muun seurakuntatyöntekijän puoleen ei siis enää käänny parisuhteensa rekisteröineitä pareja vaan samaa sukupuolta olevia pareja, jotka solmivat avioliiton siviilivihkimisenä tai ilmoituksella muuttavat rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi. Piispainkokouksen antamaa pastoraalista ohjetta voi soveltaa myös näissä tilanteissa.

Vaikka pappi ei voimassa olevan kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan perusteella voikaan toimittaa avioliittoon vihkimistä tai avioliiton siunaamista, pappi tai seurakunnan muu työntekijä voi sovituksessa paikassa rukoilla siviilivioliiton solmineiden kanssa ja heidän puolestaan. Kirkkotilan käyttämisessä noudatetaan mitä on säädetty kirkkojärjestyksessä (KJ 9:7; KJ 14:2). Tilanteeseen voi sisältyä raamatuntekstejä, virsiä ja kirkon rukousperinteeseen sisältyvää aineistoa. Piispa voi tarvittaessa antaa tarkempia ohjeita tai muulla tavoin ohjeistaa hiippakuntansa pappeja.

Muussa seurakunnan toiminnassa periaatteena on, että samaa sukupuolta olevien avioliitto rinnastuu muihin siviilivihkimisenä toimitettaviin avioliittoihin. Kun seurakunnassa tutkitaan avioliiton esteitä tai seurakunnan tiloja halutaan vuokrata juhlaa varten, toimitaan kuten voimassa oleva ohjeistus määrää ja käytäntö edellyttää. Pyydettyä voidaan seurakunnan jäsenen siviilivihkimisenä toimitettavan avioliiton puolesta rukoilla päiväjumalanpalveluksessa sen mukaan, mikä on paikallinen tapa.

Eläminen erilaisten avioliittokäsitysten kanssa

Kirkollisia vihkimisiä toimitetaan Suomen evankelis-luterilaisessa kirkon lisäksi useissa muissa kirkkoissa ja uskonnollisissa yhdyskunnissa. Kullakin yhteisöllä on oma avioliittokäsityksensä ja avioliiton solmimiseen liittyvä perinteensä. Suurin osa avioliittoon vihkivistä yhteisöistä ei oletettavasti muuta avioliittoa koskevaa opetustaan.

Avioliittolain muuttuessa yhteiskunnassa esiintyy monia erilaisia käsityksiä avioliitosta. Siviilivihkimisessä avioliittoon vihitään yhtäläisesti samaa sukupuolta olevien avioliittoja ja eri sukupuolta olevien avioliittoja. Nämä avioliitot ovat oikeudellisesti päteviä avioliittoja kuten myös kirkollisina vihkimisinä toimitetut avioliitot.

Vaikka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vihkimisen käytännöt eivät muutu avioliittolain muuttuessa, syntyy uudenlainen tilanne: kirkkoon kuuluu samaa sukupuolta olevia aviopareja 1.3.2017 jälkeen. Kuten edellä on todettu, kirkko on kaikkia varten. Samaa sukupuolta olevat parit ovat tervetulleita kaikkeen kirkon toimintaan ja heitä tulee kohdella perheenä, vaikka heidän avioliittonsa onkin solmittu muussa kuin kirkon järjestyksessä.

Piispainkokouksen selvityksessä *Parisuhdelain seuraukset kirkolle* (2010, 131–132) todettiin, ettei olemassa olevan lainsäädännön mukaan rekisteröidyn parisuhteen solmiminen ole este toimia kirkon työssä. Tämä pätee myös avioliiton solmimiseen samaa sukupuolta olevan kanssa. Kirkon työntekijän tulee julistus- ja kasvatustyössä seurata kirkon avioliitto-opetusta, jonka suuntaviivat ilmaistaan Katekismuksessa ja muissa kirkollisissa kirjoissa. Samalla kirkon työntekijällä kuten muillakin

jäsenillä on oikeus osallistua avioliitosta käytävään keskusteluun sekä kirkon sisällä että yhteiskunnassa yleensä.

Avioliittolain muutos merkitsee, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä, luottamushenkilöitä ja työntekijöitä on avioliitossa samaa sukupuolta olevan kanssa. Kirkossa tulee kohdella kaikkia yhtäläisellä kunnioituksella.

Avioliittolain muutos ei muuta kirkon avioliitto-opetusta ja vihkimiskäytäntöjä, mutta se tekee tarpeelliseksi löytää kirkossa tapoja keskustella uuden tilanteen tuomista kokemuksista ja näkökulmista. Kaikkia kirkon jäseniä uusi tilanne kutsuu tarkistamaan omia asenteitaan pitäen mittapuuna apostolin kehoitusta: ”Kunnioittakaa kilvan toinen toistanne”. (Room. 12:10)